

SITUACIJA NA KOSOVU:

UVID U STANJE

Distribucija:

Opšta

Sarajevo, 14. septembar 2010. godine

ICMP.DG.264.4.bos.doc

ICMP

Glavni zadatak Međunarodne komisije za nestala lica je da osigura saradnju vlada i drugih organa vlasti na lociranju i identifikovanju lica čiji je nestanak rezultat oružanih sukoba, drugih neprijateljstava ili kršenja ljudskih prava. Osim toga, ICMP podržava rad drugih organizacija, podstiče uključivanje javnosti u ove i aktivnosti na prikladnom odavanju počasti nestalim licima.

ICMP je međunarodna organizacija koja pomoć trenutno pruža vladama *inter alia* na Zapadnom Balkanu, u Južnoj Americi, na Bliskom Istoku i u Jugoistočnoj Aziji. ICMP sa vladama saraduje i kako bi osigurali poštovanje prava žrtava u ovom procesu, uključujući i koncept da srodnici nestalih lica imaju pravo na informacije o njihovoj sudbini, te pravo na pouzdane i tačne informacije o procesu traženja, ekshumacije i identifikacije.

U tom smislu, ICMP vladama pomaže u jačanju kapaciteta kako bi rješavale pitanje nestalih lica, i to stvaranjem odgovarajućih institucija vladavine prava, donošenjem zakonodavnih odredbi i odavanjem počasti nestalim licima. ICMP saraduje i sa civilnim društvom, uključujući i udruženja porodica nestalih lica.

ICMP pružanjem tehničke pomoći podržava proces pronalaženja, ekshumacije i identifikacije nestalih lica. U okviru programa tehničke pomoći ICMP je najpoznatiji po pionirskim aktivnostima na primjeni procesa identifikacije potpomognutog prvenstveno analizom DNK u slučajevima velikog broja nestalih lica.

ICMP podržava i rad pravosudnih institucija, uključujući međunarodne i domaće sisteme krivičnog gonjenja. U slučaju katastrofa pomoć pruža na ad hoc osnovi.

SADRŽAJ

I.	SAŽETAK	4
II.	UVOD	5
III.	NEDAVNE INICIJATIVE	8
IV.	UVID U STANJE	9
	4.1. Pregled prijavljenog broja nestalih lica	9
	4.2. Revizija procesa identifikacije	10
	4.3. Procjena pogrešnih identifikacija	15
V.	ZAKLJUČCI	16
VI.	PREPORUKE	17
	6.1. Zajednička revizija	17
	6.2. Grupa za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica	17
	6.3. Arhiv centralne evidencije	17
	6.4. Zakon o nestalim licima Kosova	18
	6.5. Komisija za nestala lica vlade Kosova	18
	6.6. Poboľšano učešće porodica nestalih lica	18
Dodatak 1:	SLIKE	19
Dodatak 2:	POJMOVNIK	21

UVID U STANJE

u vezi sa pitanjem lica nestalih tokom sukoba na Kosovu

I. SAŽETAK

1. Veliki broj lica čiji je nestanak rezultat nasilnog sukoba i kršenja ljudskih prava bolan su podsjetnik na neuspjeh da se sačuvaju pojedinačna prava i da se održi vladavina prava. Podsjeća i na bolnu prošlost, narušava krhkost postojećeg mira i procesa pomirenja, te predstavlja prepreku za razvoj demokratskog društva putem efikasnih, pouzdanih i pravičnih institucija. Zbog toga je rješavanje pitanja nestalih lica od vitalnog značaja.
2. Procjenjuje se da je oko 4,500 lica nestalo kao posljedica sukoba na Kosovu. Nakon više od desetljeća intenzivnog rada, pronađeno je oko polovine nestalih lica, utvrđen je njihov tačan identitet, a posmrtni ostaci su vraćeni /porodicama/ kako bi bili sahranjeni. Osnovna tehnička odgovornost Međunarodne komisije za nestala lica (ICMP) na Kosovu je da pruži Privremenoj upravi Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) i današnjoj Misiji Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX)¹ podršku u smislu identifikacija zasnovanih na DNK analizi. Do 9. avgusta 2010. godine ICMP je, u vezi sa sukobom na Kosovu, izdao izvještaje o podudaranju DNK za 2,304 nestala lica na osnovu 14,517 genetičkih referentnih uzoraka koje je ICMP prikupio od članova porodica.
3. Uprkos ostvarenom napretku, došlo je do zastoja u potrazi za nestalima. Više je faktora koji doprinose ovom stanju, ali su prepoznatljiva tri osnovna. Prvi bitan faktor nalazi se u činjenici da je stopa pronalazjenja i ekshumacije posmrtnih ostataka nestalih lica drastično opala od 2005 godine. Nakon ekshumacija izvedenih između 2001. i 2002. godine, u Srbiji nisu pronađeni novi posmrtni ostaci². Na Kosovu je većina posmrtnih ostataka pronađena na samom početku procesa, prvenstveno zahvaljujući početnim naporima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), a kasnije UNMIK-a (između 1999. i 2003. godine). Općenito se os 2005. godine uočava značajan pad broja pronađenih skrivenih grobnica.
4. ICMP-u međunarodne misije i zvanične vlade dostavljaju biološke uzorke uzete sa posmrtnih ostataka pronađenih u skrivenim grobnicama. U tom kontekstu, drugi faktor koji utiče na usložnjavanje situacije jeste činjenica da EULEX-ova Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu (OMPF)³ i srbijanski zvaničnici često dostavljaju više uzoraka koji pripadaju istom licu /nestalom/⁴, a neki uzorci ne sadrže dovoljno DNK da bi se mogao izolovati profil DNK.⁵ U prosjeku, vlasti Srbije dostavile su 1.15, a UNMIK i EULEX 1.9 uzoraka po licu. U vezi sa sukobima na Kosovu, 38.9% bioloških uzoraka⁶ dostavljenih ICMP-u omogućili su identifikaciju nestalih lica koja prethodno nisu bila identifikovana putem DNK analize. Prošle godine, stopa identifikacija putem DNK strmoglavo je pala sa 38.9 % na svega 4.68%.

¹ Privremena uprava UN-a na Kosovu (UNMIK) uspostavljena je 1999. godine, u skladu sa odlukom 1244 Vijeća sigurnosti UN-a, kao prelazna uprava na Kosovu. Godine 2002., UNMIK je otvorio Kancelariju za nestala lica i sudsku medicinu (OMPF). Godine 2008., nakon uspostavljanja Evropske misije vladavine zakona na Kosovu (EULEX), OMPF je pridružen EULEX-u. OMPF ima „dvojak madat“ koji uključuje „rasvjetljavanje sudbine nestalih lica“ i „uvođenje medicinsko-pravnog sistema na Kosovu, prema evropskim standardima“.

² Između 2001. i 2002. godine iz skrivenih grobnica na teritoriju Srbije ekshumirano je 840 lica. Iako postoje navodi u vezi sa postojanjem novih grobnica, kao što su nedavni navodi u Raškoj, gradu na jugu Srbije, u zadnjih 8 godina nije otkrivena nijedna nova grobnica. ICMP je Srbiji pomogao u ekshumaciji i identifikaciji posmrtnih ostataka primjenom analize DNK. Svi posmrtni ostaci ekshumirani u Srbiji u periodu 2001-2002. godine pripadaju kosovskim Albancima ubijenim 1999. godine. Ti ostaci su prebačeni UNMIK-u, a taj proces je završen do polovine 2006. godine između Srbije i UNMIK-a.

³ Dana 23. avgusta 2010. godine, OMPF je preimenovan u Odjeljenje za sudsku medicinu (DFM); u ovom Uvidu u stanje pominje se OMPF, jer se izvještaj odnosi na protekli rad.

⁴ Naprimjer, u slučaju posmrtnih ostataka pronađenih na području Kosova, u selu Ruhot, dostavljena su 22 biološka uzorka, da bi se identifikovalo jedno lice.

⁵ Prosječna stopa uspješnih ekstrakcija DNK opisana je u paragrafu 42.

⁶ Uzorci koji daju najbolje rezultate za kost i zub. Tehnički termini su opisani u Pojmovniku.

5. Treći faktor koji usporava dalji napredak jeste činjenica da određeni broj prvobitnih identifikacija, koje su rađene bez korištenja DNK analize u periodu od 1999. do 2003. godine, nije tačan. U Izvještaju o uvidu u stanje koji je izdat 2005. godine⁷, ICMP je skrenuo pažnju na mogućnost grešaka kod takvih identifikacija. ICMP preporučuje temeljitu analizu kojom bi se utvrdio obim pogrešnih identifikacija.
6. Treba pomenuti i da je, još u decembru 2004. godine, UNMIK - OMPF izvijestio da "je većina tijela navodnih nestalih lica pronađena"⁸, i uistinu, ICMP-u je gotovo šest godina kasnije OMPF dostavio uzorke skeletnih ostataka koji se odnose na svega 521⁹ nestalo lice koje nije prethodno identifikovano uz pomoć DNK analize. DNK analiza ostataka koji su još uvijek u nadležnosti OMPF-a je, u većem dijelu, okončana. Ne samo da ovaj, vrlo nizak broj od 521 nestale osobe, ukazuje na alarmantan pad broja posmrtnih ostataka ekshumiranih iz skrivenih grobnica u posljednjih pet godina, već nameće i pitanje kako je moguće da je većina tijela ekshumirana, ako se oko 2,000 lica još uvijek vode kao nestala. Analiza koju je proveo ICMP ukazuje da se i ovom pitanju mora posvetiti puna pažnja.
7. Danas je u ICMP-ovoj nadležnosti veliki broj referentnih genetičkih profila¹⁰ koji se odnose na preostalih 2,011 nestalih lica iz baze podataka za Kosovo. Međutim, niti jedan od njih se ne podudara sa 693¹¹ jedinstvena, ali neidentifikovana genetička profila izolovana iz skeletnih ostataka koji su takođe pohranjeni u ICMP-ovoj bazi podataka. Još više uznemiruje činjenica o nepromijenjenom broju 413 genetičkih profila izolovanih iz postmortem uzoraka ostataka iz mrtvačnice u Prištini, koje je ICMP-u dostavio OMPF, a za koje već duže vrijeme, u nekim slučajevima skoro devet godina, nije pronađeno podudaranje sa genetičkim profilima izolovanim iz referentnih krvnih uzoraka¹². Ova činjenica dodatno naglašava potrebu da se istraži problem i obim pogrešnih identifikacija.
8. Nastavak ponovne obrade prethodno zaključenih slučajeva, i to slučaj po slučaj, može predstavljati mogućnost za ostvarivanje određenog napretka, međutim, ne može umanjiti potrebu za strateškim pristupom, koji uključuje ozbiljniju reviziju prošlog rada, niti se može krenuti dalje bez aktivnog uključivanja domaćih nadležnih.
9. Prvi korak u tom pravcu bio bi da EULEX i ICMP usvoje plan rada sa ciljem određivanja razmjera prethodno počinjenih grešaka u procesu identifikacije i strategije za rješavanje problema.
10. S obzirom na trenutni zastoj, opisan u ovom izvještaju, i nepostojanje novog strateškog pristupa rješavanju ovih problema, ICMP bi se uskoro mogao naći u poziciji u kojoj neće moći pružati tehničku pomoć kroz aktivnosti u vezi sa identifikacijama.

II. UVOD

11. Po završetku sukoba na Kosovu, zadatkom pronalaženja, ekshumacije i identifikacije nestalih lica

⁷ Vidjeti *Situacija na Kosovu: uvid u stanje*, ICMP.FSD.18.05.doc, vidjeti <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2007/11/icmp-fsd-18-05-1-doc.pdf>.

⁸ OMPF, Izvještaj o radu 2002-2006., str. 6.

⁹ Ovo je broj otvorenih slučajeva prema OMPF-ovim kalkulacijama minimalnog broja lica (MNI). Ovaj broj uključuje najmanje 89 uzoraka koje je dostavio OMPF za slučajeve kod kojih je zaključena identifikacija bez analize DNK, a za koje je porvedena istraga na zahtjev porodica kako bi se potvrdila prethodna identifikacija.

¹⁰ Vidjeti paragraf 54 – objašnjenje u vezi sa brojem prikupljenih referentnih uzoraka članova porodica.

¹¹ Ovaj broj uključuje sve različite genetičke profile DNK sa skeletnih ostataka u bazi podataka za Kosovo, kod kojih nije došlo do podudaranja sa referentnim uzorcima članova porodice. Neki od njih se odnose na slučajeve koje OMPF smatra identifikovanim i „zaključenim“, ali ICMP nema pristup evidenciji koja pokazuje koji su slučajevi zaključeni, ko ih je zaključio i na kojoj osnovi. Poželjan je potpun uvid u ovo pitanje zasnovan na zajedničkoj reviziji i usklađivanju evidencije.

¹² Vidjeti stranu 12, slika 1: Grafički prikaz broja koštanih uzoraka trenutno otvorenih slučajeva u OMPF-ovoj mrtvačnici čiji se profili DNK bez podudaranja nalaze u ICMP-ovoj bazi podataka.

uglavnom su se bavile međunarodne organizacije¹³. Nakon duže od decenije intenzivnog rada, pronađeno je oko polovine lica koja su prijavljena kao nestala u sukobima, utvrđen je njihov tačan identitet, a posmrtni ostaci su vraćeni porodicama kako bi bila sahranjena.

12. ICMP-ov osnovni tehnički zadatak na Kosovu je da UNMIK-u, a danas EULEX-u pruža usluge analize DNK u svrhu identifikacija. Ta pomoć se pruža u skladu sa Memorandumom o razumijevanju koji su UNMIK i ICMP potpisali u novembru 2003. godine, a koji i dalje predstavlja osnovu za pružanje pomoći EULEX-u.
13. ICMP je razvio sistem identifikacija zasnovan, prvenstveno, na istovremenoj analizi velikog broja uzoraka DNK, koji je po prvi put, pomoću naučnih metoda, omogućio identifikaciju brojnih lica nestalih usljed nasilnog sukoba. Za te potrebe ICMP ima najveće, svjetske operativne kapacitete za tipizaciju DNK izolovanu iz skeletnih ostataka. U procesu genetičkog poređenja zasnovanom na DNK analizi, profili DNK izolovani iz skeletnih ostataka porede se sa profilima preživjelih članova porodica nestalih u svrhu pronalaženja podudaranja DNK koje potvrđuje srodstvo sa jakim naučnim uporištem. Ta podudaranja daju osnovu za pouzdane i tačne identifikacije.
14. Velika većina identifikacija na području bivše Jugoslavije nakon nedavnih sukoba, ne bi bila moguća bez objektivne pouzdanosti koju pruža DNK. Postoji opšti nedostatak zdravstvenih i stomatoloških kartona, kao i evidencije otisaka prstiju koji mogu omogućiti tačne identifikacije u odsustvu DNK. Antemortem podaci, koje pružaju članovi porodica, postmortem biološki profili nestalih, indirektna informacije i lični predmeti mogu imati značaja u procesu identifikacije, ali je procjena njihovog značaja vrlo subjektivna.
15. Na društvenom nivou upotreba identifikacija na osnovu DNK u politički nestabilnom, poslijeratnom okruženju može biti od velike važnosti u sprečavanju poricanja, manipulacije i stvaranja mitova koji se, bez izuzetka, oslanjaju na nepouzdanost u vezi sa identitetom nestalih lica. Upotreba DNK pruža mogućnost da se dođe do tačnog ukupnog broja nestalih lica, a može pomoći u otkrivanju grešaka načinjenih prethodno korištenim, manje pouzdanim sredstvima. Ukoliko se ove greške ne otklone na transparentan i pouzdan način, postoji opasnost da će, ne samo pogoršati emotivnu traumu porodica nestalih, nego i doprinijeti političkoj zloupotrebi samog problema.
16. Pomoć Kosovu predstavlja oko četvrtinu ukupnog ICMP-ovog rada zasnovanog na analizi DNK u regiji Zapadnog Balkana. To je značajan udio koji se sastoji od 3,942 izvještaja o podudaranju, predanih vlastima tokom godina, a koji se odnose na 2,304 nestala lica čija je identifikacija rezultat tog rada.
17. Uprkos značajnom uspjehu u smislu velikog broja identifikacija na naučnoj osnovi, čini se kao da proces gubi prvobitni zamah. Porodice nestalih lica, ali i drugi, zabrinuti su zbog toga što nije pronađena gotovo polovina nestalih i što postoje ostaci najmanje 413 lica u mrtvačnici u Prištini koji se ne mogu identifikovati¹⁴. Od marta 2005. godine postoji značajan pad u broju pronađenih ostataka lica nestalih tokom sukoba, što je, opet, dovelo do naglog pada u broju identifikacija zasnovanih na DNK. Takođe postoje razlike u broju lica koja su prijavljena kao nestala, nedoumica oko toga ko se smatra licem čiji je nestanak rezultat sukoba, razlike u broju žrtava sukoba i pitanja koja se odnose na moguće greške u oko 2,000 slučajeva koji su zaključeni nakon korištenja klasičnih metoda identifikacije prije nego su ICMP i UNMIK potpisali ugovor 2003. godine, čime je počeo proces identifikacije zasnovan na analizi DNK.¹⁵

¹³ Među glavnim agencijama uključenim u ove aktivnosti u različitim vremenskim periodima bili su ICTY, UNMIK, EULEX, Međunarodni komitet crvenog krsta (ICRC), ICMP, kao i Kosovske snage (KFOR) i Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE).

¹⁴ OMPF navodi 434 neidentifikovana lica na svom MNI spisku, dok je ICMP-ov podatak 413. Za više detalja pogledajte paragraf 46.

¹⁵ Navodno nema tačnog broja posmrtnih ostataka koji su ekshumirani i identifikovani u ovom vremenskom razdoblju; međutim, opšte je uvjerenje, an osnovu nekoliko izvora, uključujući ICTY i OMPF da je oko 2,000 slučajeva ekshumirano i identifikovano prije upotrebe DNK analize. (Vidjeti UNMIK OMPF izvještaj o radu, 2002-2004., strana 6).

18. Uključenost međunarodnih organizacija u proces pronalaženja, ekshumacije i identifikacije nestalih lica nije ograničena samo na Kosovo; prisutni su i u drugim zemljama Zapadnog Balkana koje se oporavljaju od sukoba. Angažman ICTY-a donio je posebnu korist regiji, kao i aktivnosti međunarodne zajednice na razvijanju poslijeratnih institucija vladavine prava. Jako je malo sličnih primjera u svijetu, posebno ako se u obzir uzme da se radi o licima nestalim usljed oružanih sukoba i kršenja ljudskih prava.
19. Iako su obimne aktivnosti ICTY-a na iskopavanju i ekshumaciji u regiji obavljane u svrhu provođenja istraga, cilj im je bila i identifikacija posmrtnih ostataka. Na Kosovu i u Bosni i Hercegovini (BiH), veliki broj slučajeva nestalih lica, koji su završeni ranije u procesu traženja i identifikacije nestalih, zaključeni su korištenjem "klasičnih" metoda, tj. u odsustvu analize DNK, bez jedinstvene primjene naučnih metoda ili definisanih kriterija za određivanje identiteta. Takve metode identifikacije posmrtnih ostataka sa sobom nose značajnu mogućnost greške. U slučaju Kosova, dostupne informacije ukazuju na to da je u periodu 1999-2002. godine identifikovano 2,000 ili više lica¹⁶. Nejasno je koliko je ovih slučajeva zvanično zaključeno u tom periodu i, opet, koliko slučajeva je zaključio ICTY, a koliko UNMIK. Ovo pitanje utiče na ukupan broj lica nestalih u sukobu, do kojeg je došla Radna grupa za lica čiji je nestanak u vezi sa slučajevima na Kosovu, na čijem čelu je bio MKCK (u daljem tekstu: RG ili Radna grupa ICRC-a). U aprilu 2010. godine zbir nestalih lica je bio 1,862.
20. Opšti problem sa određivanjem ukupnog broja nestalih lica je kako precizno definisati ko je "nestalo lice". U tom smislu je pohvalan rad ICRC-a koji je sastavio konsolidovanu listu nestalih lica na osnovu informacija iz različitih izvora. Međutim, do koje mjere lica prijavljena kao "nestala" mogu biti izmiješana sa ostalim ratnim žrtvama, kao što su vojnici ubijeni u borbi ili lica umrla prirodnom smrću, može predstavljati ograničavajući faktor u praktičnoj i analitičkoj primjeni liste prilikom rješavanja problema danas.
21. Bez obzira na navedeno, međunarodna pomoć u rješavanju pitanja nestalih na Kosovu bila je uglavnom tehničkog karaktera, gotovo isključivo koncentrisana na rješavanje pojedinačnih slučajeva nestalih lica. U drugim zemljama koje se suočavaju sa komplikovanim problemom nestalih lica, bilo da se radi o regiji Zapadnog Balkana ili drugdje, aktivnosti na rješavanju pitanja nestalih nisu ograničene samo na tehničku obradu slučajeva, nego za cilj imaju jačanje domaćih mehanizama, zasnovanih na domaćim zakonima i potvrđenih lokalnim demokratskim procesima, bez obzira na to kada su nakon prestanka sukoba započete te aktivnosti.
22. Ono po čemu se proces na Kosovu izdvaja u odnosu na komšije u regiji Zapadnog Balkana je to da su do postojećeg stanja došli bez aktivnog angažmana, operativne uključenosti ili vlasničkog odnosa demokratskih institucija Kosova. Na ovoj raskrsnici, međutim, postoje jasni znaci da domaće vlasti na Kosovu pokazuju sve veći interes za preuzimanje veće odgovornosti za pitanje nestalih lica. Taj razvoj bi se trebao posmatrati u pozitivnom smislu i podržati kako bi vlada imala mogućnost da svoje obaveze ispunjava na nediskriminirajući, transparentan i odgovoran način.
23. Treba naglasiti i da su obaveze vlade u odnosu na pitanje nestalih zasnovane na direktno obavezujućem domaćem zakonu. U Ustav Kosova su ugrađeni glavni međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR). Vlada je usvojila i Strategiju i akcijski plan za ljudska prava 2009-2011. godine, a kosovski sudovi primjenjuju sudsku praksu utemeljenu na ECHR-u, prema kojem članovi porodica nestalih lica imaju pravo na informacije o sudbini i pronalaženju svojih srodnika, na temelju članova 2, 3 i 5. Shodno tome, vlasti Kosova imaju obavezu poduzeti sve opravdane aktivnosti s ciljem pružanja tih informacija.
24. Ništa manje važna od vladine obaveze da traži odgovore za svako nestalo lice je i potreba da se to pitanje rješava kao društveni problem. Veliki broj nestalih lica predstavlja jasno obilježje nemogućnosti da se očuvaju pojedinačna prava i da se održi vladavina prava. Oni su stalni podsjetnik na ljudsku ranjivost i izloženost samovolji. Ukoliko se ne riješi nepristrano i objektivno, ovo pitanje doprinosi i

---

¹⁶ Ibid.

održavanju atmosfere nepovjerenja koja dodatno pogoršava nestabilnost upravljanja u periodu nakon sukoba, i koja nepovoljno utiče na kredibilitet političkih, demokratskih i institucija vladavine prava. Osim što je traženje rješenja za svaki pojedinačni slučaj nestalog lica neophodno i zakonom nametnuto, jednako bitno je i rješavanje tog pitanja na društvenom nivou, gdje utiče na kredibilnost i mogućnosti uspješne političke tranzicije.

25. Međutim, društveni i politički uslovi nisu statični; rješavanje pitanja nestalih lica je dugotrajan proces, koji počinje tokom sukoba, a nastavlja se još dugo nakon prestanka nasilja. To je proces koji premošćuje dramatične društvene promjene, a može obuhvatiti i promjenjive radne standarde i ciljeve. Upravo ta dugotrajna posvećenost u vrijeme velikih promjena čini problem lica nestalih usljed oružanih sukoba i kršenja ljudskih prava drugačijim i složenijim od drugih situacija nestanaka, naprimjer nestanaka usljed prirodnih katastrofa. Tehničke aktivnosti, kao jedini cilj, prikazuju poslijeratno okruženje prejednostavnim i idu na štetu pronalazača izvodljivog rješenja na društvenom nivou.
26. Domaći procesi rješavanja pitanja nestalih pomažu osigurati da se to pitanje rješava na cjelovit način za razliku od onoga što međunarodni akteri, čiji je mandat isključivo tehničke prirode, mogu postići. Pokretanje domaćih aktivnosti samo po sebi neće povećati broj identifikacija lica koja se još uvijek vode kao nestala, iako može dati značajan doprinos i u tom smislu. Odgovarajući domaći procesi društvu daju mogućnost procjene situacije po pitanju nestalih, razmatranja dostupnih opcija i preuzimanja odgovornosti kako za uspjehe, tako i za propuste.
27. Pored istraživanja skorijih inicijativa i davanja uvida u stanje po pitanju rada ICMP-a, u narednim poglavljima pružamo kraći pregled informacija u posjedu ICMP-a, kao naš doprinos razvoju domaćih kapaciteta. Izveštaj o uvidu u stanje ne može zamijeniti ni prijeko potrebno društveno priznanje, niti zajedničku reviziju od strane međunarodnih aktera. Cilj mu je promovisati spoznaju da samo bliska međunarodna saradnja sa ciljem pokretanja domaćih mehanizama može osigurati trajan doprinos miru, pravdi i pomirenju.

III. NEDAVNE INICIJATIVE

28. Već 2009. godine, EULEX pokreće dvije važne inicijative. Početkom iste godine EULEX je u mrtvačnici u Prištini locirao uzorke ostataka koji prethodno nisu dostavljeni ICMP-u. Zahvaljujući tom koraku, zaključen je mali broj slučajeva nestalih lica. Međutim, ispostavilo se da su u velikoj većini slučajeva dostavljeni uzorci uzeti sa povezanih skeletnih ostataka koje je ICMP već identifikovao zahvaljujući analizi DNK. Proces dostavljanja starih uzoraka iz mrtvačnice u Prištini ICMP-u nastavljen je i 2010. godine, ali uskoro će doći trenutak kada će proces analize tih uzoraka biti okončan, tj. više neće biti uzoraka za analizu.
29. U još jednoj nedavnoj inicijativi EULEX se uključio u *ad hoc* aktivnosti kao odgovor na zahtjeve porodica za identifikaciju putem DNK čiji je cilj potvrda identifikacija zaključenih na Kosovu u odsustvu DNK analize¹⁷. Od 89 takvih slučajeva, ICMP je završio pregled njih 77 za koje postoji dovoljno genetičkih referentnih podataka, a tom prilikom je ustanovljeno da je 13 od ukupnog broja prvobitnih identifikacija pogrešno. Ovaj podatak dodatno potvrđuje potrebu da se pitanje pogrešnih identifikacija detaljnije istraži.
30. Skorašnja inicijativa vlade Kosova, koja, između ostalog, uključuje formiranje Grupe za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica i nastojanja da se poboljša kapacitet Vladine komisije za nestala lica (GCMP) ukazuje na početak promjene gdje se pitanje nestalih lica prenosi iz isključivo međunarodne u domaću nadležnost. Ovaj razvoj je potrebno ojačati putem mjera povećanja kapaciteta,

---

¹⁷ Identifikacija zasnovana na DNK lica koje je prethodno identifikovano bez upotrebe analize DNK, izvršena na zahtjev porodice za potvrdu prethodne identifikacije. Na Kosovu se ekshumacija tijela vrši prema sudskom nalogu, a srodnici daju referentne uzorke krvi i dozvolu za postmortem obradu, te uzimanje biološkog uzorka nestalih lica.

kao i političkom podrškom. U ovom prelomnom trenutku prijeko je potrebno uključivanje domaćih organa, kako bi se postavili strateški ciljevi i kako bi počela njihova primjena. Uključenost domaćih organa je neophodan preduslov za sistematsko rješavanje problema nastalog usljed ranijih pogrešnih identifikacija, jer takva strategija u obzir treba uzeti društvene, pravne i političke posljedice potencijalno velikog broja pogrešno identifikovanih posmrtnih ostataka.

31. Pored toga, Grupa za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica vlade Kosova¹⁸ zatražila je da sve uključene organizacije, posebno EULEX, ICRC i ICMP naprave analizu uzroka zbog kojih je došlo do zastoja procesa, te da zajedno osmisle strateški plan za rješavanje postojećih problema.
32. Godine 2009. ICMP je predložio zajedničku stratešku reviziju koja bi omogućila sveobuhvatnu analizu svih raspoloživih podataka i dokumenata koji mogu doprinijeti rasvjetljavanju problema i pronalaženju pravog puta za dalji rad. ICMP smatra da bi zajedničkim poređenjem svojih sa EULEX-ovim podacima, uključujući i evidenciju sa iskopavanja, obdukcijske izvještaje, smrtne listove i detaljan popis posmrtnih ostataka smještenih u mrtvačnici u Prištini – uz EULEX-ov uvid u stanje, došli do boljeg pregleda situacije, uključujući i razmjere grešaka u identifikacijama koje su zaključene bez korištenja analize DNK.
33. Bolji uvid u osnovne tehničke probleme ne samo da će dovesti do zaključivanja slučajeva iz mrtvačnice u Prištini, nego će i poboljšati mogućnost procjene broja posmrtnih ostataka koji još uvijek leže u skrivenim grobnicama, ne samo na Kosovu, nego i na drugim mjestima. Naprimjer, analiza geografskih podataka omogućila bi da se isključe poznate lokacije ekshumacija i pretpostave lokacije novih grobnica u kojima se mogu nalaziti posmrtni ostaci.
34. U obzir takođe treba uzeti i činjenicu da će trenutna situacija zahtijevati dodatni politički angažman i finansijska ulaganja.¹⁹ Kako bi osigurali stalnu, uključujući i finansijsku podršku, za pitanje nestalih na Kosovu, jasno je da je potrebno na pouzdan način pokazati mogućnosti za napredak, što se, opet, može postići samo dodatnim radom i energijom.

IV. UVID U STANJE

4.1. Pregled prijavljenog broja nestalih lica

35. U zadnjih par godina mnogo pažnje posvećeno je razlici u prijavljenim brojevima lica nestalih u sukobima na Kosovu. Ne samo da variraju, nego među njima postoji neslaganje, a u određenoj su mjeri i potpuno kontradiktorni. Mogućnost pouzdane procjene broja nestalih lica je vrlo važna za mjerenje uspjeha, kao i planiranje predstojećih zadataka i usmjeravanje očekivanja, jer netačni i nepouzdani podaci otvaraju mogućnost za špekulacije i manipulacije. Prema tome, utvrđivanje tačnih brojeva je važan cilj za rješavanje pitanja nestalih.
36. Posebno je teško doći do broja lica nestalih usljed oružanih sukoba i kršenja ljudskih prava kada različiti akteri prikupljaju informacije u različitim oblicima i u različite svrhe, pri tome primjenjujući različite analitičke metode. U kontekstu sukoba na Kosovu, nema sumnje da je značajno postignuće ICRC-a to što je *inter alia* putem zahtjeva porodica za traženje nestalih lica sačinio spisak od 6,010 lica, koji, navodno, uključuje i ukupno 1,371 lice koje je pronađeno živo ili viđeno u nekom od zatvora. Trenutno se na spisku RG nalazi 1,862 lica čija je sudbina još uvijek nepoznata²⁰.
37. Traženje nestalih je problematično i iz razloga što postojeće liste i baze podataka imaju definicijske i konceptualne probleme koji postaju sve naglašeniji. Definicija “nestalog lica” u velikoj mjeri zavisi od

¹⁸ Uspostavljena 2009. godine kako bi nadgledala napredak u rješavanju pitanja nestalih lica.

¹⁹ ICMP-ov rad na Kosovu su finansirale vlade Sjedinjenih Država, Ujedinjenog Kraljevstva, Njemačke, Norveške, Švicarske i Švedske.

²⁰ “Statistički podaci ICRC-a zaključno sa aprilom, 2010.”; uz dopuštenje ICRC-a.

konteksta nestanka, od toga ko traga za tim licem i od pretpostavljenog mjesta na kome se to lice nalazi. Dok su RG ICRC-a i ICMP nedvojbeno koristili istu osnovu prilikom definisanja *nestalog lica*, istražne aktivnosti ICTY-a odvijale su se u širem kontekstu potencijalnih žrtava ratnih zločina. Kao rezultat, EULEX se nije bavio samo licima koja su *prijavljena* kao nestala, nego i smrtnim slučajevima usljed ratnih zbivanja u širem smislu. Neki od njih se možda nalaze među neidentifikovanim ostacima u nadležnosti EULEX-a, ali je moguće da nisu prikazani na listi RG ili u ICMP-ovoj bazi podataka. Važno je u obzir uzeti i činjenicu da neki ostaci u EULEX-ovoj nadležnosti i ne potiču iz relevantnog vemenskog perioda, već iz vremena prije sukoba.

38. Stvaranje arhiva centralne evidencije nestalih lica na lokalnom nivou - po mogućnosti u jedinstvenoj, kompjuterizovanoj bazi podataka koja omogućuje pretraživanje - predstavlja izvedivo rješenje za status quo, a omogućava i sistematsku konsolidaciju postojećih istražnih podataka, antemortem i postmortem podataka, geografskih lokacija grobnica, te informacija o identifikaciji i repatrijaciji. Uz uspostavljanje boljih temelja za cjelokupnu analizu došlo bi do poboljšanja rada na slučajevima. Takav centralni arhiv bi omogućio i inicijalnu provjeru pretpostavke u vezi sa mogućim otkrivanjem lokacija još uvijek neekshumiranih masovnih grobnica.
39. Napravljeni su određeni koraci u smislu konsolidacije i pregleda dostupnih informacija, posebno putem Radne grupe ICRC-a. Važno je i da se te informacije pravovremeno dijele sa domaćim vlastima, kao što je GCMP, što je i predviđeno u nacrtu Zakona o nestalim licima. Potrebno je donijeti i odredbe koje će regulisati pružanje podataka srbijanskoj Komisiji za nestala lica. ICMP podatke o svom radu trenutno pruža objema vladama. Stvaranje centralne evidencije na transparentan i sistematičan način od vitalnog je značaja za povećanje domaćih kapaciteta sa ciljem da se omogući usklađenost sa vladinim obavezama kako je istaknuto u, *inter alia*, ECHR-u.

4.2. Revizija procesa identifikacije

40. Proces identifikacije zasnovan prvenstveno na DNK analizi, kako se primjenjuje na Kosovu, sastoji se od poređenja profila DNK iz skeletnih ostataka sa profilima DNK članova porodica nestalih. Stoga, mogućnost identifikacija zasnovanih prvenstveno na analizi DNK zavisi od izolovanja dovoljne količine DNK iz skeletnih uzoraka, te od prikupljanja dovoljnog broja i adekvatnih genetičkih uzoraka srodnika kako bi se omogućilo poređenje DNK.
41. U okviru potrage za nestalim licima uloženi su značajni naponi sa ciljem povećanja uspjeha tipizacije DNK, kao i kod podudranja uzoraka sa Kosova. Godine 2006., svi profili DNK za koje nije došlo do podudarnja podvrgnuti su *de novo* tehničkoj reviziji, kako bi se primjenili odnedavno dostupni tehnički noviteti u genetičkoj analizi. Ta revizija je ukazala na dodatno podudaranje DNK u jednom slučaju, kao i potvrdu svih prethodno dobivenih genetičkih podataka u ostalim slučajevima. ICMP je 2009. godine razvio novi, još efikasniji metod ekstrakcije DNK, nazvan demineralizacijska ekstrakcija. Ovaj novi metod omogućava ekstrakciju DNK iz vrlo degradiranih ili parcijalnih uzoraka, kakve OPMF u velikoj mjeri dostavlja i koji predstavljaju glavninu materijala za analizu DNK koju ICMP danas obavlja za Kosovo. Pošto ti slučajevi predstavljaju posmrtnje ostatke koji su davno ekshumirani, to, nažalost, ne znači da je došlo do značajnog povećanja broja pronađenih i ekshumiranih nestalih lica.
42. Do danas je ICMP-u dostavljeno ukupno 5,918 postmortem uzoraka od strane OPMF-a i Srbije. Profili DNK su uspješno izolovani za 4,622 uzorka, a trenutno je 37 slučajeva u procesu obrade. Ukupna stopa uspješnih ekstrakcija profila DNK iz svih primljenih koštanih uzoraka je 78,6%. Ta je stopa niža od tipične ICMP-ove stope uspješnih ekstrakcija DNK iz koštanih uzoraka, što je u direktnoj vezi sa dostavljanjem velikog broja uzoraka koji nisu uzeti u skladu sa ICMP-ovim Standardnim operativnim procedurama (SOP) o uzorkovanju kostiju^{21 22}. 4,622 generisana profila DNK odnose se na 2,997 lica,

---

²¹ U slučaju neuspješnog izolovanja DNK iz uzoraka ICMP traži dodatni uzorak sa istog slučaja. Često se iz dodatnog uzorka uspješno izoluje profil.

što znači da je u velikom broju slučajeva za isto lice predato više uzoraka.

43. Kako bi se vršila provjera postojanja podudaranja DNK, potrebni su genetički referentni uzorci članova porodica nestalih lica. ICMP je do 9. avgusta ove godine prikupio 14,517 referentnih krvnih uzoraka članova porodica koji se odnose na 4,315 lica prijavljenih kao nestala u sukobima na Kosovu. ICMP je, upravo u tu svrhu, neprekidno održavao timove za prikupljanje /referentnih uzoraka/ na Kosovu, a timove je raspoređivao i na druge lokacije u Srbiji, BiH i Hrvatskoj, te u područja van regije Zapadnog Balkana, uključujući Zapadnu Evropu i Sjevernu Ameriku.
44. Do 9. avgusta 2010. godine ICMP je OMPF-u ili srbijanskim vlastima predao ukupno 3,942 izvještaja o podudaranju DNK, koji se odnose na 2,282 lica^{23 24}. Kako se vidi iz navedenog, postoji više izvještaja o podudaranju DNK nego lica, jer je ICMP u više navrata dobivao više uzoraka za isto nestalo lice. To je najčešće rezultat fragmentiranosti i izmiješanosti ostataka, što upućuje na potrebu korištenja DNK kako bi se izvršila reasocijacija nepotpunih skeletnih ostataka. Međutim, poduzete su obimne aktivnosti i uspostavljena je značajna koordinacija sa OMPF-om kako bi se riješili problematični slučajevi i omogućile identifikacije pomognute analizom DNK. U nekim slučajevima su podudaranja DNK, koja su dovela do identifikacija, omogućila da se profil DNK identifikovanog lica koristi kao dodatni referentni profil za druga nestala lica sa kojima je u srodstvu, time omogućivši njihovu identifikaciju. U saradnji sa OMPF-om provode se periodične provjere mogućih porodičnih veza između /koštanih/ profila DNK, a koje bi mogle navesti na identitet, čak i u odsustvu podudaranja DNK sa preživjelim donatorima referentnih uzoraka. Na isti se način i podudaranja između postmortem uzoraka periodično predaju OMPF-u, kako bi omogućili reasocijaciju nepotpunih skeleta, čak i ako nije došlo do podudaranja sa uzorcima članova porodice.
45. Sem toga, ICMP OMPF-u periodično izdaje listu mogućih podudaranja između postmortem uzoraka i referentnih uzoraka članova porodica sa pragom statističke vjerovatnoće ispod 99,95% , što je ICMP-ov minimum za izdavanje izvještaja o podudaranju DNK. Ti izvještaji OMPF-u omogućavaju da provjeri dokaze nevezane za DNK koji mogu dodatno potvrditi ili pobiti potencijalnu identifikaciju. U slučajevima kod kojih se smatra da je DNK dokaz uz ostale dokaze nevezane za DNK dovoljan za identifikaciju, ICMP može izdati izvještaj o statističkom poređenju, koji uključuje zaključke o tom slučaju. Do danas je predato 67 takvih izvještaja koji se odnose na 48 lica identifikovanih na ovaj način.
46. Kada su u pitanju posmrtni ostaci koji se još uvijek nalaze u OMPF-ovoj mrtvačnici, trenutno, na osnovu antropoloških procjena “minimalnog broja lica” (MNI), OMPF navodi da u svojoj nadležnosti još uvijek ima ostatke najmanje 434 neidentifikovana lica²⁵. Do kraja jula 2010. godine ICMP je izolovao 619 profila DNK iz tih neriješenih slučajeva, koji se odnose na 480 lica i 139 povezanih reasocijacija. Većina tih profila DNK je davno izolovana, a već godinama za njih ne dolazi do podudaranja (slika 1). ICMP je za 67 od ovih 480 lica pronašao podudaranje DNK. Ti slučajevi su trenutno u procesu revizije i finalne obrade ili su već predati; za preostalih 413 profila DNK nije pronađeno podudaranje niti sa jednim referentnim profilom članova porodica. Postoji i dodatnih 160 uzoraka za koje ponovljenim testiranjem DNK nismo uspjeli izolovati profil DNK. Za te slučajeve zatraženi su dodatni uzorci ili je testiranje u toku.
47. Prema tome, teoretski, ako bude moguće izolovati profile DNK za sve ove slučajeve, još 160 lica bi

---

²² Okolina iz koje se posmrtni ostaci ekshumiraju može dovesti do degradacije DNK u koštanim uzorcima, a uspješno izolovanje DNK traži posebnu ekspertizu i vrlo složene protokole. Koliko će DNK biti sačuvana u kostima zavisi i od vrste skeletnog elementa, a najbolje je očuvana u kostima velike gustoće kao što je femur i u zubi. U nekim slučajevima, posebno kod one vrste uzoraka koja ne može efikasno sačuvati DNK, nedovoljna količina DNK onemogućava izolovanje profila DNK. Brojni uzorci dostavljeni ICMP-u pripadaju grupi sub-optimalnih uzoraka, po pitanju sačuvanosti DNK.

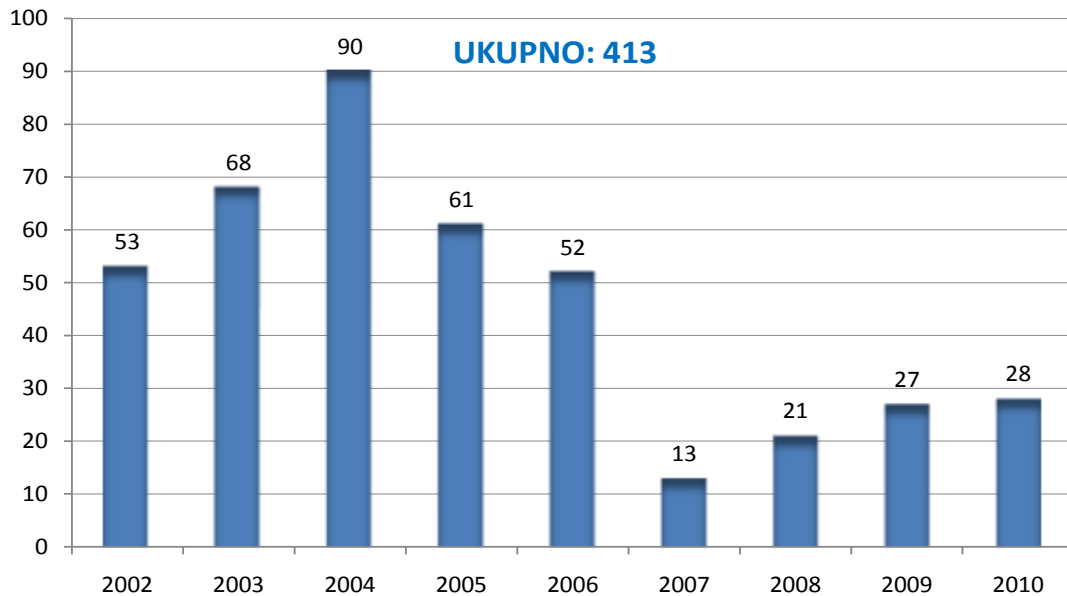
²³ Ukupan broj *sačinjenih* pojedinačnih izvještaja o podudaranju DNK, zaključno sa 9. avgustom, je 2,304, dok je broj *predatih* izvještaja 2,282; razlika se pojavljuje usljed DNK izvještaja koji su u pripremi za predaju nadležnim institucijama.

²⁴ ICMP neprekidno izvještava vlade koje učestvuju u programu identifikacija u području Zapadnog Balkana o svim izvještajima urađenim za tu regiju, tj. Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Kosovo i Srbiju.

²⁵ Podaci iz ICMP-ove baze podataka za profile za koje nije postignuto podudaranje na osnovu ažuriranja MNI statusa, od jula 2010. godine.

moglo biti identifikovano. Međutim, ovo podrazumijeva da uzorci za koje nisu uspješno izolovani profili ne uključuju slučajeve gdje je više uzoraka dostavljeno za jedno lice, što nije izvjesno s obzirom na visoku stopu slučajeva gdje je više uzoraka dostavljeno za isto lice.

Slika 1: Grafički prikaz broja koštanih uzoraka trenutno otvorenih slučajeva u OMPF-ovoj mrtvačnici za čije profile DNK unutar ICMP-ove baze podataka nije pronađeno podudaranje. Na grafikonu je prikazana godina kada je ICMP izolovao profil DNK. Velika većina od 413 uzoraka za koje nije pronađeno podudaranje odnosi se na ostatke koji su godinama bili u nadležnosti OMPF-a; blagi porast broja novih profila u zadnje dvije godine odnosi se na obradu uzoraka koje je EULEX ranije uzeo, ali nije dostavio ICMP-u.

48. U period od januara 2009. do 9. avgusta 2010. godine, ICMP-u su dostavljena 1,063 postmortem uzorka od strane OMPF-a. Kako je prethodno naglašeno, predaja ovih uzoraka pokazuje odlučan korak OMPF-a da se ponovi obrada slučajeva iz mrtvačnice u Prištini, uključujući uzorke koji su uzeti, ali nisu i dostavljeni ICMP-u. Od 1,063 dostavljena uzorka, 520 se odnosi na ostatke nekada ekshumirane na Kosovu, a 543 su iz ostataka ekshumiranih u Srbiji 2001. i 2002. godine²⁶. Od 1,063 uzorka, profili DNK su izolovani za 689, trenutno su u procesu obrade 34 uzorka, a za njih 340 nije izolovana dovoljna količina DNK koja bi omogućila profiliranje. Od 689 izolovanih profila, 485 se odnosi na lica čiji su uzorci prethodno predati, a profili DNK izolovani.
49. Prema tome, primarni učinak testiranja DNK od 2009. godine bio je reasocijacija nepotpunih skeletnih ostataka sa ostacima koji su već identifikovani putem DNK analize. 485 reasocijacija je zasnovano na analizi DNK. Ako izuzmemo potvrđne testove (vidjeti u daljem tekstu), procenat postmortem uzoraka dostavljenih nakon januara 2009. godine, a koji se odnose na novopronađena nestala lica čiji profil DNK nije prethodno izolovan, pao je na 4,68%.
50. Mali broj novih identifikacija je vrlo zabrinjavajući. Godine 2005., u ICMP-ovom izvještaju o uvidu u stanje²⁷ navodi se da je od marta 2005. godine izdato 2,066 izvještaja o podudaranju DNK koji se odnose na 1,363 lica. Još važnije je to da se u Izvještaju navodi da su ICMP-u dostavljeni postmortem

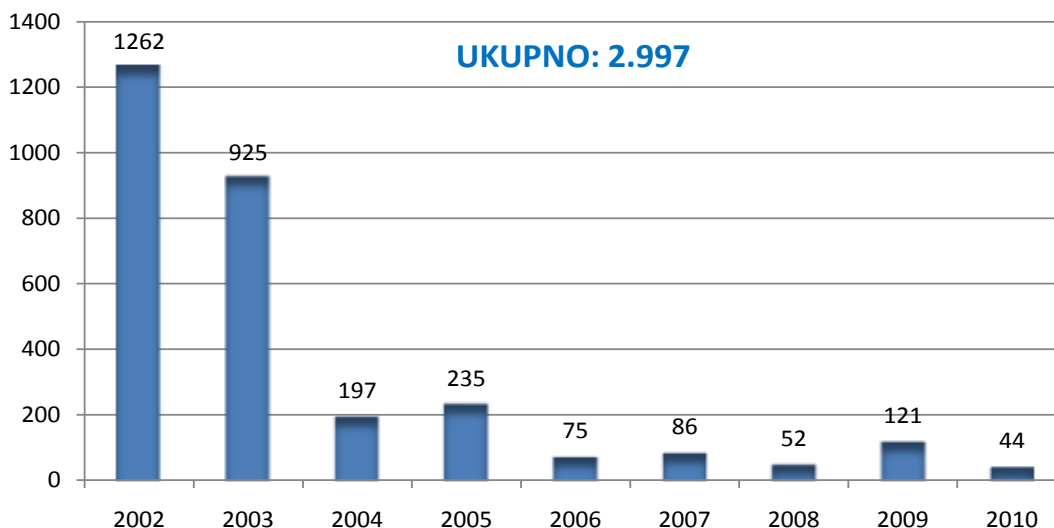
²⁶ ICMP je izvršio testiranje DNK na ostacima ekshumiranim u Srbiji, a koji su dostavljeni srbijanskim vlastima prije 2006. godine. Za ove je uzorke ICMP izdao 920 izvještaja o podudaranju DNK za 780 lica. Međutim, iz koštanih uzoraka dostavljenih od strane OMPF-a u periodu od januara 2009. godine do avgusta 2010. godine za koje nije postignuto podudaranje u 23 slučaja, ICMP ima dodatne jedinstvene koštane uzorke.

²⁷ *Situacija na Kosovu: uvid u stanje*, ICMP.FSD.18.05.doc.

uzorci koji, na osnovu genetičkih podataka, omogućavaju da se ukupan broj nestalih lica procijeni na oko 2,500.

51. Na osnovu dostavljenih koštanih uzoraka i genetičkih podataka, ICMP danas može govoriti o 2,997 nestalih lica, od čega su 2,304 lica identifikovana putem analize DNK. Međutim, od 2,997 lica za koje imamo genetičke podatke, ICMP-u su za proteklih pet i po godina, od marta 2005., dostavljeni postmortem uzorci za svega 521 lice (17.4%). (Slika 2)

Slika 2: Jedinstveni profili izolovani iz postmortem uzoraka dostavljenih u periodu 2002-2010. godine. Iz ovog grafikona, koji prikazuje godinu kada je uzorak dostavljen ICMP-u, očigledan je pad broja uzoraka koji su dostavljani na godišnjoj osnovi od 2005., što ukazuje na nagli pad broja posmrtnih ostataka ekshumiranih iz skrivenih grobnica²⁸.

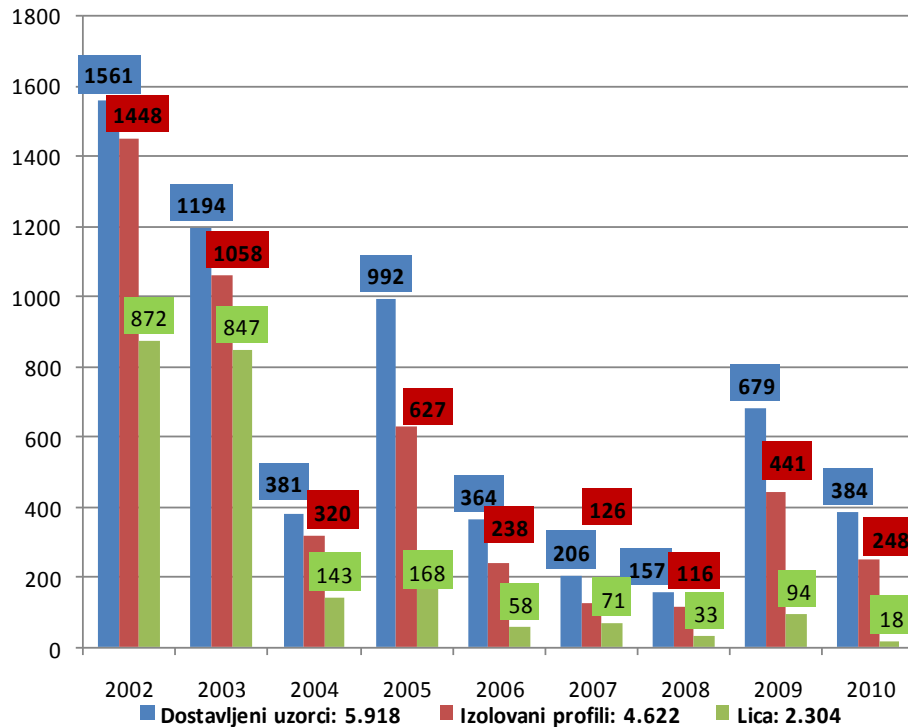

52. ICMP i danas ima veliki broj krvnih uzoraka za koje nije pronađeno podudaranje, a koji bi mogli biti dovoljni za pronalazak 1,800 genetskih podudaranja; ali, kako je prethodno spomenuto, niti jedan od 413 slučajeva, koji se nalaze u mrtvačnici u Prištini, ne podudara se sa ovim uzorcima čak niti ispod vjerovatnoće postojanja srodstva od 99,95% .
53. S obzirom na to da su neidentifikovani ostaci u nadležnosti OMPF-a već uzorkovani u više navrata kako bi se izolovao profil DNK, a profili su, u velikoj većini tih slučajeva uspješno izolovani, možemo zaključiti da nastavak trenutnog pristupa rješavanju problema ne vodi ka zaključivanju značajnog broja slučajeva nestalih lica koji se trenutno vode kao otvoreni na listi RG. Izrazito smanjen broj novih identifikacija u proteklih nekoliko godina detaljno je opisan na slici 3.
54. ICMP ima 14,517 referentnih profila članova porodica koji se odnose na 4,315 nestalih lica. Od ovih 4,315 nestalih lica, 2,304 su identifikovana uz pomoć analize DNK. ICMP sa sigurnošću procjenjuje da ima dovoljan broj referentnih uzoraka članova porodica za moguća podudaranja za ~1,800 (ili 90%) od preostalih 2,011 nestalih lica od čega se njih 1,549 nalazi na listi RG koja sadrži 1,862 imena. ICMP, dakle, ima dovoljno referentnih uzoraka članova porodica da pronađe podudaranje DNK za više od 95% od 4,315 nestalih lica, prijavljenih ICMP-u.
55. Ovi podaci ukazuju da, teoretski, nedostatak referentnih profila članova porodica može igrati ulogu u svega 313 trenutno neriješenih slučajeva sa liste RG. Međutim, za brojne slučajeve kod kojih nije sigurno da bi raspoloživi referentni profili omogućili podudaranje, svejedno bi se pojavile jasne naznake identiteta koje bi omogućile izdavanje izvještaja o statističkom poređenju DNK. Za ostale,

²⁸ Do nezatnog rasta 2009. godine došlo je usljed obrade uzoraka koji su prethodno uzeti, ali nisu dostavljeni ICMP-u. Vidjeti paragrafe 28 i 29.

izuzev oko 50 slučajeva, iscrpljene su sve mogućnosti prikupljanja dodatnih krvnih uzoraka. Nažalost, dodatne aktivnosti na prikupljanju krvnih uzoraka ne pružaju garanciju da će donijeti rješenje velikog broja dodatnih slučajeva.

Slika 3: Rezultati identifikacije postmortem uzoraka prema godini u kojoj su dostavljeni ICMP-u.
Plave kolone predstavljaju ukupan broj dostavljenih uzoraka, crvene broj uzoraka za koje je uspješno izolovan profil DNK, a zelene kolone broj uzoraka koji su rezultirali novim identifikacijama.

56. Sem toga, postoje još 693²⁹ pojedinačna profila DNK izolovana iz posmrtnih ostataka, a za koje nije pronađeno podudaranje ni sa jednim od 14,517 profila DNK članova porodica nestalih, koje je prikupio ICMP. Ova 693 koštana uzorka kod kojih nije došlo do podudaranja u kombinaciji sa 2,011 preostalih nestalih lica, predstavljaju glavni zastoje u rješavanju pitanja nestalih lica na Kosovu³⁰. Iz naprijed pomenutih razloga, nastavak primjene postojećeg pristupa može rezultirati tek malim brojem identifikacija. Takav postupak neće dovesti do značajnijeg smanjenja broja profila DNK iz skeletnih ostataka za koje nije došlo do podudaranja sa referentnim profilima DNK članova porodica koji se već nalaze u bazi podataka.

57. Ovi podaci bi se trebali posmatrati u određenom okviru, jer postoji značajna sličnost između problema nestalih na Kosovu i istog problema u drugim zemljama u regiji, a posebno BiH. Kada je i Kosovo potpuno prihvatilo sistem identifikacija zasnovan na analizi DNK, pokazalo se da postoje brojni indikatori slični onim iz BiH kada se posmatraju proporcionalno prijavljenom broju nestalih lica u obje sredine. Ti uporedivi indikatori uključuju: broj nestalih lica za koja su prikupljeni referentni uzorci, broj prijavljenih nestalih lica čiji su ostaci pronađeni i za koje je izolovan profil DNK, te broj nestalih lica koja su identifikovana do danas.

58. Postoji, međutim, bitna razlika kojoj treba posvetiti posebnu pažnju prilikom izrade nove strategije za rješavanje pitanja nestalih na Kosovu. Vladini organi u BiH procjenjuju da je oko 7,000 lica čiji je

²⁹ ICMP ima 4,622 profila DNK posmrtnih ostataka u bazi podataka za Kosovo koji se odnose na 2,997 lica. Zaključno sa 9. avgustom 2010. godine, za njih 2,304 je postignuto podudaranje sa uzorcima članova porodice, što znači da su ostala 693 jedinstvena profila DNK za koje nije postignuto podudaranje.

³⁰ Vidjeti sliku 1, dodatak 1, gdje je dat pregled ključnih statističkih podataka.

nestanak posljedica rata u BiH identifikovano tokom i nakon neprijateljstava, a prije uvođenja sistema identifikacije zasnovane prvenstveno na analizi DNK. Procjenjuje se da je na Kosovu taj broj najmanje 2,000.³¹ Kada ove podatke posmatramo u odnosu na ukupan broj nestalih, uočava se da je broj lica čiji su ostaci identifikovani potencijalno nepouzdanim metodama značajno veći na Kosovu nego u BiH.

4.3. Procjena pogrešnih identifikacija

59. Moguće je da su greške u identifikacijama na Kosovu nastale prije početka sistematske primjene DNK doprinesu pojavi značajnih razlika između broja lica koja se još uvijek vode kao nestala, broja referentnih setova uzoraka krvi i broja profila DNK za koje nije pronađeno podudaranje. Moguće je i da se za neke grupe referentnih uzoraka članova porodica prijavljenih nestalih lica nikada ne pronađe podudaranje, jer je tijelo nestalog lica greškom vraćeno drugoj porodici. S druge strane je moguće da porodica koja je preuzela pogrešno tijelo nije dala referentne uzorke, pod pretpostavkom da je njihova potraga za nestalim /članom porodice/ završena, što je dovelo do toga da za ekshumirane ostatke stvarnog člana njihove porodice nije pronađeno podudaranje.
60. ICMP-ovo iskustvo na području Zapadnog Balkana upućuje na to da klasične metode identifikacije sa sobom nose značajnu mogućnost greške. Na Kosovu još uvijek nije sistematski istražen obim počinjenih grešaka, ali prvi rezultati istrage u kojoj se koristi DNK kako bi se provjerile identifikacije zaključene bez analize DNK ukazuju na to da se ovaj problem mora još detaljnije ispitati.
61. OMPF je, na zahtjev porodica, proveo istragu u nekim slučajevima identifikacija; ostaci su ponovno ekshumirani i uzorkovani, a porodice su dale referentne uzorke za potvrdu putem DNK analize koju provodi ICMP. U 77 zaključenih slučajeva koje je ICMP uspio pratiti, kod 13 se pokazalo da je identifikacija klasičnim metodama bila pogrešna, što znači da se ranije identifikovano tijelo nije uzimalo u obzir prilikom provjere postojanja veze sa određenom porodicom. Pored toga, testiranjem DNK se ispostavilo da je stopa isključenja (oko 30%) u slučajevima za koje je OMPF predao uzorke uz ciljani identitet skeletnih ostataka mnogo veća. Mora se razjasniti da li do sada ispitani slučajevi predstavljaju primjer za ~2,000 slučajeva kod kojih je identifikacija završena bez analize DNK. Sistematski pristup shvatanju razmjera i implikacija prethodno počinjenih grešaka u procesu identifikacije predstavljaju kritični element u razumijevanju situacije po pitanju nestalih na Kosovu, kao i prilikom definisanja optimalne strategije za dodatne identifikacije.
62. Upadljiv aspekt rezultata identifikacije putem DNK na Kosovu je razlika u broju postignutih podudaranja između uzoraka ekshumiranih na Kosovu i uzoraka ekshumiranih iz masovnih grobnica u Srbiji. Od samog početka uzorkovanje iz ostataka ekshumiranih u Srbiji izvedeno je po jednoobraznoj proceduri uzimanja uzoraka za analizu DNK u okviru pristupa identifikacijama koji se zasniva prvenstveno na analizi DNK, pri čemu nijedno tijelo nije identifikovano klasičnim metodama³². Procenat pronađenih podudaranja profila za ostatke ekshumirane u Srbiji je 97,2%, dok je procenat podudaranja za profile ostataka ekshumiranih na Kosovu svega 68,9%³³.
63. Nejasni su razlozi koji su doveli do ove razlike. Značajan je broj pogrešnih identifikacija za nestala lica ekshumirana na Kosovu. Međutim, moguće je i da su lica ekshumirana u Srbiji lica čiji je nestanak rezultat isključivo nasilnih nestanaka tokom sukoba, dok se među ostacima ekshumiranim na Kosovu mogu nalaziti i slučajevi koji nisu u vezi sa samim sukobom. Razlika u broju podudaranja DNK između ove dvije grupe nestalih lica može se razjasniti samo sistematskom evaluacijom prethodno opisanih pitanja pogrešnih identifikacija do kojih je došlo na samom početku /procesa/ i putem temeljite sveobuhvatne revizije porijekla uzoraka ekshumiranih na Kosovu i načina na koji su slučajevi

³¹ Vidjeti fusnotu 15.

³² Vlada Srbije je pozvala ICMP da pomogne u forenzičko-arheološkoj ekshumaciji ostataka pronađenih u Batajnici, Petrovom Selu i Bajinoj Bašti. Za više informacija o ekshumaciji lokacija tokom 2001. i 2002. godine, posjetite: <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2008/02/batajnica-2001-serb.pdf> - Ekshumacije u Srbiji, 2001 - Pregled; <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2008/02/icmp-fsd-16-04-2-serb-doc.pdf> - Izveštaj o grobnicama u Batajnici, Forenzički monitoring.

³³ Vidjeti slike 2a i 2b, Dodatak1.

zaključivani.

V. ZAKLJUČCI

64. Postoje inicijative da se napravi pregled do danas postignutih rezultata. ICMP je 2009. godine predložio zajedničku stratešku reviziju operativnih strategija sa relevantnim međunarodnim akterima, posebno EULEX-OPMF-om, uz mogućnost uključivanja lokalnih zainteresovanih strana. OMPF je sa svoje strane pokrenuo reviziju evidencije i, na osnovu zahtjeva određenih porodica, dostavio neke od ranijih rezultata identifikacija na pregled ICMP-u. Takođe je dostavio uzorke koji su uzeti ranije, ali nisu predati ICMP-u.
65. Domaće vlasti na Kosovu pokazuju sve više interesa kroz preuzimanje odgovornosti za ovo pitanje, na način koji pokazuje brigu i jača njihov kredibilitet među stanovništvom na Kosovu. Skorašnje inicijative vlade Kosova, kao što je osnivanje Grupe za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica, uključuju jačanje kapaciteta GCMP-a, rad na zakonu o nestalim licima i koordinaciju strateškog pristupa rješavanju tehničkih problema, uključujući pogrešne identifikacije koje predstavljaju prepreku ostvarivanju daljeg napretka. Ove inicijative bi se trebale posmatrati kao pozitivan korak.
66. Stvaranje centralne evidencije arhiva nestalih lica je potreba koju je vlada prepoznala još 2006. godine, a predstavlja konkretnu polaznu tačku ka sistematskoj konsolidaciji postojećih istražnih, antemortem i postmortem podataka, informacija o lokacijama grobnica, te podataka o identifikaciji i repatrijaciji, što bi dovelo čak i do poboljšanog rada na slučajevima, postavljajući, istovremeno, bolje temelje za cjelokupnu analizu.
67. Stalno odsustvo domaćeg procesa ukazuje na to da nema aktivnosti na proširivanju kapaciteta za takve procese. Vjerovatno je da će to, samo po sebi, nametnuti dugoročne obaveze, jer se međunarodni akteri ne mogu nadati da će problem nestalih lica u cjelini riješiti samo radom na slučajevima, niti oni mogu predstavljati trajnu zamjenu za domaću odgovornost. Nadalje, odsustvo domaće uključenosti podjednako sprečava preuzimanje odgovornosti za uspjeh i nedostatke. Poboljšanje situacije na Kosovu je jednako važno za budući rad na slučajevima, kao i za to da li će se rad međunarodnih organizacija u budućnosti smatrati uspješnim ili ne.
68. Domaća odgovornost i napredak u obradi slučajeva su međusobno povezani. EULEX se danas suočava ne samo sa slučajevima lica koja su *prijavljena* kao nestala, nego, uz to, i sa drugim žrtvama rata. Postavljanje šire konceptualne osnove, koja će biti prihvaćena i lokalno, zahtijevat će uključivanje domaćih vlasti Kosova, institucija i porodica nestalih, što može dovesti do prikupljanja referentnih uzoraka članova porodica za ratne žrtve u širem obimu, u okviru napora da se riješe slučajevi u nadležnosti OMPF-a koji ne odgovaraju kategoriji nestalih lica prijavljenih RG.
69. Osim toga, EULEX je nasljednik rada na identifikacijama koje vrlo vjerovatno uključuju i značajan broj grešaka. Za otklanjanje tih grešaka u cjelini potrebne će biti ponovne ekshumacije i ponovno prikupljanje referentnih uzoraka od porodica koje su preuzele tijela identifikovana klasičnim metodom. Takva strategija mora uključiti procjenu socijalnih, pravnih, finansijskih i političkih implikacija u odnosu na očekivani rezultat.
70. Postoje i drugi razlozi pored definicijskih ograničenja i prethodno zaključenih pogrešnih identifikacija koji su proces doveli do potpunog zastoja. Među tim razlozima naći će se i problemi sa samim spiskovima. Trenutno nije sasvim jasno da li su svi prijavljeni slučajevi još uvijek otvoreni, da li su porodice prihvatile identifikacije ili su pokopali lica koja su smatrali svojim srodnicima, a da RG nije bila obaviještena o takvim slučajevima.
71. Stoga se kao ključni elementi za buduću strategiju koja može donijeti napredak nameće efikasnije

otvaranje prema društvu, preuzimanje odgovornosti od strane lokalnih organa, razvijanje šire konceptualne osnove u smislu definisanja "nestalog lica", rješavanje problema sa prethodnim identifikacijama koje vjerovatno uključuju i nezanemarljiv broj grešaka, rješavanje problema sa postojećim spiskovima i evidencijama, te osiguravanje bolje saradnje na domaćem i međunarodnom nivou.

VI. PREPORUKE

6.1. Zajednička revizija

72. ICMP i EULEX bi trebali provesti zajedničku reviziju kako bi se pregledali zapisnici sa ekshumacija, obdukcijski izvještaji, smrtni listovi, te sve aktivnosti u vezi sa uvidom u stanje koje je poduzeo EULEX OMPF, kao i sve druge zapisnike zaključenih slučajeva. Pouzdan broj grešaka za prethodne identifikacije bez analize DNK može se uspostaviti revizijom određenih događaja ili revizijom prethodnih identifikacija uz primjenu objektivnih kriterija. Jednu podgrupu takvih slučajeva mogu predstavljati porodice koje su već dale referentne uzorke za analizu DNK i nakon identifikacije putem DNK sahranile srodnike, ali imaju i srodnike identifikovane klasičnim metodama. Revizija takvih slučajeva, uključujući i prethodne evidencije o identifikacijama, bila bi značajna zbog objektivne procjene stope grešaka u vezi sa specifičnim identifikatorima koji su korišteni prilikom identifikacije bez analize DNK. Istraživanje tih slučajeva putem ponovnih ekshumacija neće dovesti do potrebe da se prikupljaju novi referentni uzorci, ali će biti neophodna saradnja članova porodice čiji je profil DNK već izolovan iz referentnih uzoraka, tako da im proces identifikacije putem DNK nije nepoznat.
73. Usvajanje takvog pristupa zavisit će od razvoja strategije koja je isplativa, obećava korisne rezultate i ima ispravnu evaluaciju uticaja koji će ponovno otvaranje slučajeva imati na društvo, s obzirom na to da se traži odgovarajući nivo uključenosti domaćih vlasti i organizacija porodica. Kao rezultat, vjerovatno će doći do direktnog napretka u smislu pojedinačnih slučajeva. Ništa manje nije važna činjenica da bi uspostavljanje pouzdanog broja grešaka u odnosu na spektar identifikatora pružilo više informacija domaćim vlastima prilikom donošenja odluka, u smislu obima problema na Kosovu, a možda i u vezi sa postojanjem dodatnih, skrivenih grobnica na Kosovu i drugdje.
74. Rezultate ovog zajedničkog rada bi trebalo predati vladi Kosova, u skladu sa zahtjevima Grupe za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica³⁴ i vladi Srbije; a treba ih prezentovati i porodicama nestalih tako da se i oni mogu uključiti u sljedeće korake rješavanja ovog pitanja.

6.2. Grupa za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica

75. Važno je povećati domaće kapacitete kako bi vlada bila u mogućnosti da ispoštovati svoje obaveze u smislu ljudskih prava u vezi sa pitanjem nestalih lica. Srbija trenutno imaiskusnu komisiju koja radi na ovom pitanju. Važno je da su i institucije Kosova u mogućnosti uključiti se u ovaj proces na primjeren i održiv način. Stoga je neophodno pružiti podršku inicijativi vlade Kosova da nastavi sa Grupom za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica kako bi osigurali strateški pristup pitanju. Ovo bi omogućilo Komisiji za nestala lica Kosova da porodicama pruži pouzdane i tačne informacije o svim trenutnim aktivnostima na otkrivanju sudbine nestalih. To uključuje informacije o tehničkim problemima koji su prepreka za dalji napredak u procesu pronalaženja i identifikacije nestalih lica.

6.3. Arhiv centralne evidencije

76. Sveobuhvatna zajednička revizija predstavljala bi dobru polaznu osnovu za stvaranje arhiva centralne

---

³⁴ Vidjeti paragraf 31.

evidencije nestalih lica na domaćem nivou, čime bi se sistematski konsolidovali postojeći istražni podaci, antemortem i postmortem evidencije, informacije o lokacijama grobnica, te informacije o identifikaciji i repatrijaciji, koje bi, zauzvrat, omogućile poboljšan rad na slučajevima, uspostavljajući bolje temelje za cjelokupnu analizu. ICMP je obavijestio vlasti Kosova da bi u tu svrhu na raspolaganje stavio i svoj sistem upravljanja forenzičkim podacima. Potrebno je donijeti i odredbe koje će regulisati pružanje podataka Komisiji za nestala lica Srbije.

6.4. Zakon o nestalim licima Kosova

77. Zakon o nestalim licima treba da definiše mandat Komisije za nestala lica, kao nezavisne vladine agencije čija je nadležnost da koordinira pitanje nestalih lica u sukobu na Kosovu sa relevantnim domaćim i međunarodnim akterima i drugim vladinim organima, uključujući i pravosuđe. Zakon o nestalim licima treba jasno definisati da je Komisija za nestala lica vlade Kosova nadležna za nadzor i koordinaciju procesa iskopavanja u vezi sa slučajevima lica nestalih u sukobu na Kosovu, te da osigura transparentnost i isključi diskriminaciju. Pored toga, Zakon o nestalim licima treba da bude pokretač stvaranja arhiva centralne evidencije.

6.5. Komisija za nestala lica vlade Kosova

78. Trebalo bi podržati nedavne inicijative vlade Kosova koje su za cilj imale jačanje kapaciteta Komisije za nestala lica vlade Kosova i koordinaciju strateškog pristupa obradi slučajeva. Prenos nadležnosti za pitanje nestalih lica domaćim institucijama mora nesumnjivo osigurati da će domaće vlasti svoje obaveze ispunjavati bez diskriminacije, na transparentan i pouzdan način.

6.6. Poboljšano učešće porodica nestalih lica

79. Kada se sa EULEX-om sklopi sporazum o početku zajedničke revizije i stvaranju zajedničke strategije, tu strategiju treba predstaviti Grupi za određivanje pravca djelovanja po pitanju nestalih lica, Komisiji Srbije i porodicama nestalih lica. U tom smislu treba organizovati poseban sastanak čiji bi domaćini bile porodice nestalih, a koji bi podržao ICMP i EULEX, kao nastavak ICMP-ove konferencije u Ohridu, održane 2007. godine³⁵.

---

³⁵ Vidjeti zaključke ICMP-ove Konferencije u Ohridu: <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2008/03/icmp-csi-18-2-doc.pdf>.

Dodatak 1: SLIKE

Slika 1: Pregled ključnih statističkih podataka, uključujući podatke u vezi sa ICMP-ovim procesom identifikacija zasnovanim na analizi DNK zaključno sa 9. avgustom 2010. godine

Ovi podaci ukazuju na osnovnu poteškoću sa trenutnim statusom pitanja nestalih lica na Kosovu: skoro je 2,000 lica koja se još uvijek vode kao nestala kod RG ICRC-a, a za koje je završeno prikupljanje referentnih profila DNK članova porodica; veliki je broj nestalih lica za koje postoje referentni profili DNK članova porodica, ali nije pronađeno podudaranje niti sa jednim profilom DNK; a postoji i 693 profila DNK za koje nije pronađeno podudaranje niti sa jednim referentnim uzorkom. Razlog zbog kojeg postoji više profila DNK nego lica predstavljenih tim profilima krije se u činjenici da je za isto lice predato više uzoraka.

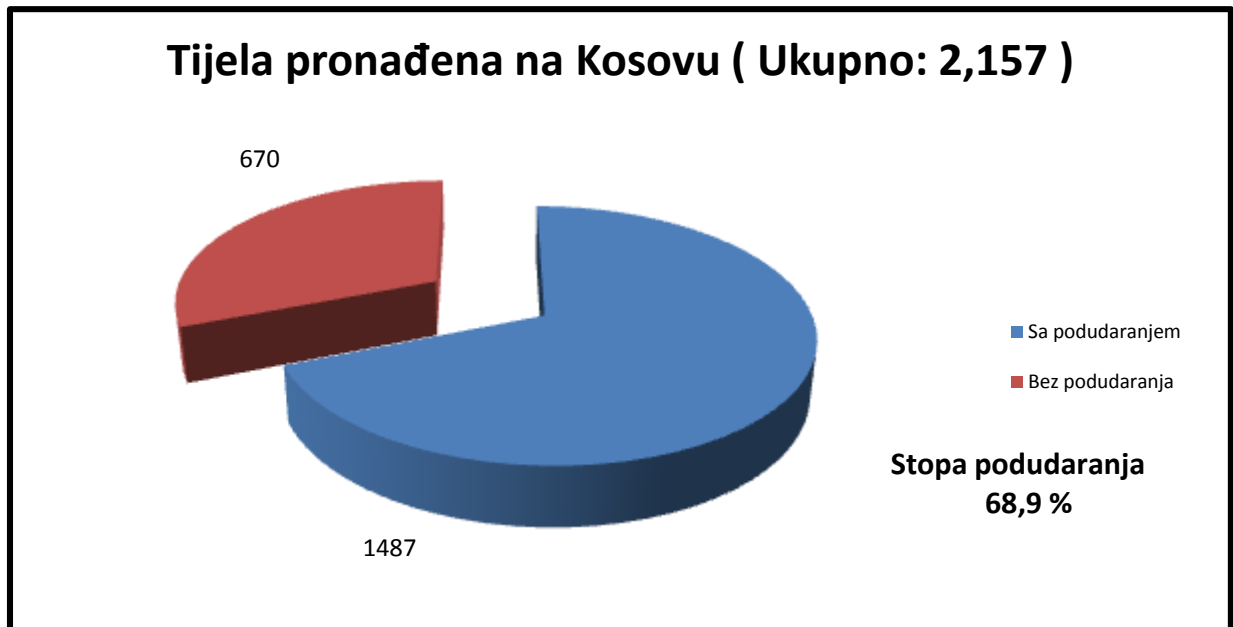
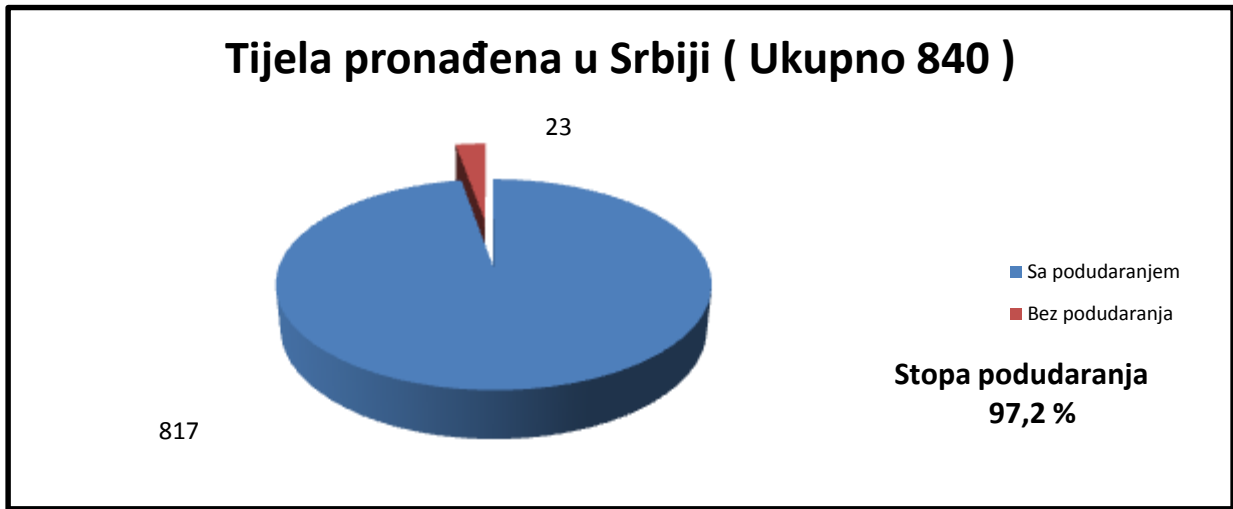
*Slučajevi koji "nisu otvoreni" u ICMP-u su slučajevi za koje ICMP nije prikupio referentne uzorke članova porodica.

STATUS REFERENTNIH UZORAKA ČLANOVA PORODICA U ICMP-u	
Prijavljena nestala lica predstavljena referentnim krvnim uzorcima članova porodica u ICMP-u	4315
Ukupan broj referentnih krvnih profila u ICMP-u	14517
Nestala lica za koja je pronađeno podudaranje DNK profila u ICMP-u	2304
Broj uzoraka dostavljenih ICMP-u	5918
Broj izvještaja o podudaranju DNK koje je predao ICMP	3942
Prijavljene nestale lica za koje nije pronađeno podudaranje u ICMP-u	2011

STATUS POSTMORTEM (PM) UZORAKA U ICMP-u	
Izolovano DNK profila iz PM uzoraka	4622
Iz ostataka ekshumiranih na Kosovu	3153
Iz ostataka ekshumiranih u Srbiji	1469
Pojedinačna lica predstavljena profilima DNK izolovanim iz PM uzoraka	2997
Iz ostataka ekshumiranih na Kosovu	2157
Iz ostataka ekshumiranih u Srbiji	840
Lica za koja su pronađena podudaranja DNK izolovanih iz PM uzoraka	2304
Iz ostataka ekshumiranih na Kosovu	1487
Iz ostataka ekshumiranih u Srbiji	817
Jedinstveni profili DNK izolovani iz PM uzoraka za koje nije pronađeno podudaranje	693

STATUS SPISKA RADNE GRUPE (RG)	
Neriješeni slučajevi prijavljenih nestalih lica na spisku RG	1862
Nestala lica sa spiska RG registrovana u ICMP-u	1802
ICMP ima kompletne setove referentnih uzoraka članova porodica	1549
ICMP ima nepotpune setove referentnih uzoraka članova porodica	253
Slučajevi nisu otvoreni u ICMP-u*** (vidjeti dolje navedenu bilješku)	60
ICMP ima dovoljno referentnih krvnih uzoraka članova porodica koji mogu ukazivati na vjerovatno podudaranje	187
Postoji vjerovatno podudaranje (izvještaj o podudaranju DNK koji se revidira)	77
Nema adekvatnih referentnih krvnih uzoraka članova porodica	66
Porodice odbile dati referentne krvne uzorke	5
Nema dodatnih donatora referentnih krvnih uzoraka članova porodica	52
Neophodne dodatne informacije o donatoru	7
ICMP trenutno prikuplja referentne krvne uzorke članova porodica	2
Napomena:	
Slučajevi nisu otvoreni u ICMP-u***	
Porodice odbile dati referentne krvne uzorke	15
Nema dodatnih donatora referentnih krvnih uzoraka članova porodica	8
Neophodne dodatne informacije o donatoru	32
ICMP trenutno prikuplja referentne krvne uzorke članova porodica	5

Slike 2a i 2b: Uporedni grafikon koji prikazuje stopu podudaranja profila DNK sa referentnim profilima članova porodica (tj. broj identifikacija).
a) lica ekshumiranih na području Srbije (stopa podudaranja 97,2%), b) lica ekshumiranih na području Kosova (68,9%), c) ukupan broj 76,7%.

Dodatak 2: POJMOVNIK

Pojmovi su navedenu prema abecednom redu i nužno ne odražavaju raspored pojmova u engleskoj verziji.

A.

Antemortem podaci (AM): Informacije i dokumentacija o nestalom licu iz vremena prije smrti. Podrazumijeva informacije o: polu, starosti, visini, težini, boji kose, stomatološki i zdravstveni karton.

Analiza srodstva (genetička): Određivanje postojanja mogućih veza između lica na osnovu šeme zajedničkih genetičkih karakteristika do kojih se dolazi putem testiranja DNK. Vjerovatnoća postojanja srodstva se može matematski izračunati, a koristi se kao osnova za pronalaženje podudaranja DNK između neidentifikovanih posmrtnih ostataka i članova porodice nestalog lica.

B.

Biološki profil: Biološki profil je niz karakteristika koje čovjeka definišu tokom života, a koje se određuju analizom posmrtnih ostataka nakon smrti. Te karakteristike su: pol, biološka starost u trenutku smrti, visina, geografske informacije, povrede i/ili drugi zdravstveni problemi nastali tokom života. Analiza ovih karakteristika vrši se direktnim poređenjem ostataka i usvojenih standardnih fizičkih ili grafičkih primjera ili primjenom matematskih modela nastalih na osnovu referentne populacije.

Biološki uzorak: Vidjeti uzorak DNK.

C.

Ciljani slučaj: Slučaj nestalog lica gdje neki dokazi ukazuju na mogući identitet prije provedenog testiranja DNK u svrhu potvrde ili isključivanja identiteta.

D.

DNK (Dezoksiribonukleinska kiselina): Materijal koji sadrži genetičke (nasljedne) informacije, a nalazi se u jedru ćelije gotovo svih živih organizama.

Demineralizacijska ekstrakcija DNK: Hemijski proces izolacije DNK iz samljevenog koštanog uzorka, koji uključuje potpuno rastvaranje mineralne i proteinske podloge kosti. Ovaj metod ekstrakcije je posebno efikasan kod starih i degradiranih uzoraka. Od juna 2009. godine svi koštani uzorci sa Kosova se obrađuju metodom demineralizacijske ekstrakcije.

E.

Ekshumacija: Iskopavanje pokopanih posmrtnih ostataka lica čiji je identitet često poznat, iz poznate grobnice na lokalnim grobljima. Prioritet se često daje ekshumaciji posmrtnih ostataka i artefakata sa ostacima, u odnosu na detaljnu forenzičku obradu okoline grobnice, bilježenje i prikupljanje geoloških, bioloških dokaza nevezanih za uzorak i artefakata koji su u vezi sa lokacijom grobnice i samom grobnicom.

G.

Genetički profil: Vidjeti profil DNK.

Genetički uzorak: Vidjeti uzorak DNK.

I.

Iskopavanje: Iskopavanje zakopanih posmrtnih ostataka iz skrivenih pojedinačnih, višestrukih ili masovnih grobnica. Najbolja forenzička praksa pokazala je da ovaj posao najbolje obavljaju kvalifikovani arheolozi i/ili antropolozi koji, pored bilježenja i iskopavanja posmrtnih ostataka i povezanih dokaza, obavljaju detaljno forenzičko ispitivanje okoline i dokumentuju rezultate. To uključuje bilježenje i iskopavanje geoloških i bioloških dokaza ili artefakata koji se odnose na lokaciju grobnice, sadržaj grobnice i njenu arhitekturu.

Identifikacija klasičnim metodama: Identifikacija koja se zaključuje u odsustvu informacija o DNK. Ona može biti zasnovana na usvojenim primarnim identifikatorima, kao što su: otisci prstiju, dentalna ili skeletna radiografija, karakteristična zdravstvena stanja ili trajna proteza; ponekad se zasniva na subjektivnijim kriterijima kao što su: vizuelno prepoznavanje posmrtnih ostataka ili ličnih predmeta, opšte poređenje bioloških profila, te indirektnih informacija.

Izveštaj o podudaranju DNK: Formalni izveštaj kojim ICMP zvanično objavljuje rezultate o pronađenom podudaranju DNK. U izveštaju o podudaranju DNK navodi se "mogući identitet" nestalog lica i referentni uzorci DNK članova porodica sa kojima je pronađeno podudaranje sa DNK profilom nestalog lica. U izveštaju se nalazi fotografija testiranog postmortem uzorka i zaključna izjava koja ukazuje na statističku vjerovatnoću podudaranja DNK.

Izveštaj o isključenju: Zvanični izveštaj o ICMP-ovoj analizi DNK koja ukazuje na to da DNK podaci isključuju određeni ciljani identitet, pretpostavljen na osnovu drugih dokaza nezvaničnih za DNK.

J.

Jedinstveni profil: Profil DNK koji predstavlja jedno lice. U skupu profila DNK izolovanih iz različitih koštanih uzoraka, jedno lice može biti predstavljeno više puta; broj "jedinstvenih profila" pokazuje broj različitih lica na koja se ti profili DNK odnose.

K.

Krvni uzorak: Vidjeti uzorak DNK.

Koštani uzorak: Vidjeti uzorak DNK.

Kratki ponavljajući nizovi (STR): Određena mjesta na hromozomima gdje se male jedinice DNK (dužine od 2 do 6 baza) ponavljaju određeni broj puta. Ovi dobro karakterizirani lokusi značajno variraju od lica do lica, pružajući odličnu osnovu za razlikovanje lica.

M.

Minimalni broj lica (MNI): Minimalni broj lica predstavljenih skupom skeletnih ostataka. Kao antropološki termin obično se primjenjuje kada se pronađe više nepovezanih skeletnih ostataka i predstavlja pretpostavljeni

minimalni broj lica predstavljenih skeletnim ostacima u skupu. Može se koristiti u kontekstu DNK, gdje se odnosi na minimalni broj lica u skeletnom skupu, predstavljenih brojem izolovanih jedinstvenih profila DNK. Različite metode procjene MNI-a mogu dati različite rezultate.

Minimalna vrijednost potrebna za izvještavanje: Vidjeti vrijednost podudaranja.

N.

Negativni izvještaj: Vidjeti izvještaj o isključivanju.

P.

Postmortem: Odnosi se na ili se pojavljuje u periodu nakon smrti; postmortem obrada je drugi izraz za obdukciju.

Postmortem podaci: Odnosi se na informacije koje se na osnovu posmrtnih ostataka o licu dobiju nakon smrti. Često uključuju biološki profil: pol, biološku starost u trenutku smrti, visinu, karakteristična obilježja ili zdravstvena stanja.

Postmortem uzorci: Vidjeti uzorak DNK.

Proces identifikacije zasnovan prvenstveno na analizi DNK: Proces identifikacije u kojem se DNK koristi kao primarno sredstvo za identifikaciju nestalih lica na osnovu poređenja koje se vrši "naslijepo" između profila DNK nestalih lica i referentnih profila DNK članova porodica, pri čemu nije neophodna nikakva pretpostavka identiteta.

Profil DNK: Popis karakteristika DNK nekog lica na određenom broju različitih, odabranih dijelova DNK (lokusi) u skladu sa usvojenom nomenklaturom. U ICMP-u se genetički profili uglavnom vezuju za 15 lokusa nuklearnih kratkih uzastopnih ponavljanja (STR) koji su izuzetno specifični za svaku osobu, uz lokus koji ukazuje na pol lica.

Proces poređenja DNK: Proces poređenja profila DNK neidentifikovanih posmrtnih ostataka sa profilima DNK referentnih uzoraka, obično članova porodica nestalih lica. U slučajevima kod kojih nema ciljanog identiteta ovaj se proces često naziva "poređenje naslijepo".

Prethodna vjerovatnoća: Mogućnost da uzorak potiče od imenovanog nestalog lica, procijenjen prije izvršenog testiranja DNK; ta mogućnost se može izraziti matematski u obliku "slučajnosti" ili vjerovatnoće, koje su međusobno zamjenjive. U ICMP-ovom izvještaju o podudaranju DNK apriori slučajnosti su zasnovane na broju nestalih lica iz određenog područja, sukoba ili događaja.

Podudaranje DNK: Za potrebe ICMP-ovih testiranja, podudaranje DNK podrazumijeva genetičku podudarnost između nestalog lica i dostupnih srodnika, koja ukazuje na to da je vjerovatnoća postojanja srodstva jednaka ili veća od 99,95%.

Prag podudaranja: Predstavlja prethodno postavljenu vrijednost za izvještavanje o podudaranju DNK, a koja je zasnovana na kalkulaciji statističke vjerovatnoće genetičkog srodstva sa referentnim profilima članova porodica. ICMP-ova minimalna vrijednost podudaranja potrebna za izdavanje izvještaja o podudaranju DNK je 99,95% vjerovatnoće za podudaranje naslijepo.

R.

Reasocijacija: Proces spajanja prvobitno nepovezanih skeletnih elemenata jednog lica korištenjem antropoloških metoda i/ili DNK dokaza.

Referentni uzorci: Vidjeti uzorak DNK.

Referentni uzorak članova porodica: Vidjeti uzorak DNK.

S.

Skrivena grobnica: Pokopavanje posmrtnih ostataka na tajnim ili skrivenim lokacijama, na kojima se može nalaziti: jedno tijelo; više tijela; masovna grobnica koja sadrži veliki broj posmrtnih ostataka. Te skrivene lokacije mogu biti "primarne" grobnice, tj. kop u kome se nalazi jedno ili više tijela; ili "sekundarne" grobnice, kod kojih je prvobitna "primarna" grobnica ekshumirana, a tijela su prebačena na drugu lokaciju, gdje su i ponovno pokopana u "sekundarnu" skrivenu grobnicu.

Slučaj nestalog lica: Za potrebe ICMP-ovog rada to je prijava lica o kojem njegova/njena porodica nema nikakvih informacija i čiji se nestanak smatra posljedicom oružanog sukoba ili sistematskog kršenja ljudskih prava; ili neidentifikovani posmrtni ostaci lica za koje se smatra da je ubijeno kao posljedica nasilnog sukoba i/ili sistematske zloupotrebe ljudskih prava.

Statistički izvještaj o poređenju: Izvještaj o podudaranju DNK koji zajedno sa drugim dokazima podržava identifikaciju nekog lica, a izdaje se za slučajeve kod kojih je vjerovatnoća podudaranja ispod statističke vrijednosti od 99,95% potrebne za potpuno podudaranje DNK. Statistički izvještaj o poređenju ne predstavlja identifikaciju putem DNK niti samostalni dokaz na osnovu kojeg se može doći do DNK identifikacije.

Statistička sigurnost: Pokazatelj nivoa sigurnosti u hipotezu ili zaključak, zasnovan na kalkulacijama. U slučaju izvještaja o podudaranju DNK "konačna vjerovatnoća" je vrijednost koja korisniku govori koliko "siguran" može biti po pitanju pretpostavljenog identiteta samo na osnovu DNK dokaza.

Stopa uspješnih ekstrakcija: Procenat uzoraka dostavljenih na ekstrakciju DNK koji su rezultirali uspješnim izolovanjem profila.

Stopa vjerovatnoće: Određeni profili DNK predstavljeni pod drugačijim hipotezama. To je faktor kojim DNK dokazi podržavaju hipotezu da uzorak potiče od imenovanog nestalog lica, nasuprot pretpostavci da uzorak potiče od nekog drugog lica koje nije povezano sa imenovanim nestalim licem. Stopa vjerovatnoće se kombinuje sa prethodnom vjerovatnoćom pri određivanju konačne statističke sigurnosti (konačna vjerovatnoća) podudaranja.

Stopa pronađenog podudaranja DNK: Procenat broja profila DNK izolovanih iz koštanih uzoraka koji se podudaraju sa referentnim profilima DNK članova porodica u procesu poređenja genetičkog srodstva.

U.

Uzorci DNK:

- **Koštani uzorak:** Fizički uzorak skeletnog tkiva (kost ili zub) nestalog lica uzet tokom postmortem obrade u svrhu analize DNK. ICMP ima detaljnu Standardnu operativnu procedure (SOP) za uzorkovanje kostiju;
- **Referentni krvni uzorak:** Uzorak krvi koji ICMP prikuplja od članova porodice nestalog lica u svrhu analize DNK i sljedećeg koraka - provjere genetičkog podudaranja sa profilima DNK

neidentifikovanih posmrtnih ostataka. U većini slučajeva je potrebno više referentnih uzoraka kako bi došlo do podudaranja.

V.

Vjerovatnoća srodstva: Statistička vjerovatnoća do koje se dođe množenjem stope vjerovatnoće DNK podudaranja i apriori slučajnosti.